

MUNTOGNAS FASCINESCHAN

La fuorma dà il nom a la muntogna

Da schnestra: Piz Lad, Piz Nair e Piz Agüz.

La plü cuntshainta muntogna da la Svizra es sgüra il Matterhorn. Da quellas muntognas chi finischan cun «-horn» daja amo bleras. In Grischun per exaimpel il Tinzenhorn. Tuot quistas muntognas su sten agüzzas, sco üna

corna. I dà eir divers Piz Nairs, ün da quels sül territori da Ramosch. Cler cha quia es la culur la cuolpa pel nom. Sül territori da Tschlin chattaina il Piz Lad e'l Piz Agüz ün dasper tschel e tanter els aint es amo il Piz Nair.

Nossa gita sülla Murtera

Il prüm eschna its culla posta sü Tschlin. Da là eschna chaminats sün Alp Tea. Cur cha nus eschan rivats sün alp, vaina fat üna posa. Planet eschna its inavant. Cun chaminar vaina eir vis vachas. Nus eschan chaminats ün lung toc per rivar sülla Murtera. Cun chaminar daiva bleras stortas e crappa. Cur chi d'eira fini la via d'eiran Mirco e Michael restats là e nus vain fat amo üna posa insembel cun els.

Davo eschna its inavant. Nus eschan chaminats ün toc vers il piz, davo üna pezza d'eira Armin stanguel ed el es passà giò pro Mirco e Michael. Tuot tschels cun chaminats inavant vers la Murtera. Martina vaiva tschüf mal il cheu cun ir vers il piz. Ün pèr sun its sù da la gripa e'l rest dals scolars sun its intuorn cul magister. Nino d'eira casù il prüm dals mats

e Romina la prüma da las mattas. Planet gnivan sù eir tschels. Sül piz vaina giantà. Là d'eira üna vista enorma.

I's vezzaiva perfin il Lai dal Reschen ed ün bel toc giò pel Tirolo dal nord. Quia gustaiva fich bain sün **2580 m.s.m.** Nus eschan its darscheu da quagiò. Sülla grava giaiva bain ad ir aval. Davo eschna rivats giò pro Armin, Mirco e Michael. Els vaivan fat pront intant ün teater. Nus vain pudü verer quel.

Cun ir inavant aval vaina vis l'aglia. Uossa eschna rivats gio'n alp e vain fat üna posa. Davo eschna passats giò e vain vis ün auto chi d'eira i dad üna vart aint in üna chünetta. Per finir eschna chaminats giò Tschlin ed eschan its culla posta giò Strada. Quai d'eira nossa gita sülla Murtera.

Martina, Romina

Rivar sülla plü ota muntogna da l'America

Pro la plü ota muntogna da l'Americastrattada l'Aconcagua in Argentina, ill'America dal süd. Quista muntogna as rechatta illas Andas ed ha ün'otezza da 6959 meters sur mar. Congualà culla plü ota muntogna dal territori da Ramosch füss quai 2 x il Piz Fenga (Fluchthorn, cun 3399 meters otezza) ün sün tschel. Dimena ün'otezza enorma!

Che saran stats ils plü gronds problems per rivar sül Aconcagua? L'otezza sur mar e tras quai l'acclimatisaziun es stat tenor ils quatter alpinists Cla Luzzi, Chasper Cadonau, Nicola Koch e Cla Nogler il problem il plü difficil ch'id es stat da schoglier. Dürant las prümas duos eivnas sun els stats sün tschinch muntognas cun otezzas sur mar tanter 4000 e 5500. Fin chi's fuorman daplüs corpins cotschens aint il sang düra vaira lönch. Quels han lura da transportar l'oxigen dals pulmuns aint illas musclas.

Dal chomp da basa van els sù cun roba sül chomp chi's rechatta sün 5400 m e mettan sù la tenda.

Els tuoran lura darcheu giò sün 4000 m per pernottar. Il prossem di vana darcheu sù cun roba a passantar la not sün 5400 m. Il di davo darcheu ir giò sün 4000 m a far la posa. Bain posats oura van els il prossem di sün 5400 m e pernotteschan là. Scha l'ora permetta van els il prossem di la prüma jada cun roba sün 6100 m. Là mettan els sù lur tendas e dorman casù üna not. Per ramassar forzas avuonda van els giò sün 5400 m a passantar üna o plüssas

nots. Cun ora favuraivla van els ün dals prossems dis davent dal chomp da 5400 m direct sül piz ed inavo. Sch'els vessan passantà l'ultima not avant co ir sül piz sün 6100 m nu vessan els pudü durmir bain avuonda per avair la forza chi douvra per rivar sül piz – giò sün 5400 m as dorma blier plü bain. Id es lura propcha reuschì a duos dad els d'avair rajiunt in favrer 2009 la plü ota muntogna da l'America. Nus tils gratulain da cour per quai.

Il Aconcagua in Argentina. Quista muntogna as rechatta illas Andas ed ha ün'otezza da 6959 m.s.m.

«Sü là vuol quai ün sach da durmir fich chod»

Intervista cun Chasper Cadonau

Perche vais clet oura güsta l'Aconcagua?

Pervi cha quai es la muntogna la plü ota da l'America e perquai cha nus laivan far ün'expediziun ün pa plü lunga.

Ingio es precis i il viadi?

Nos viadi ha cumanzà a Ramosch, da là eschna its culla posta a Scuol e cul tren gio Turich. In seugit cul avien fin Madrid, da là a Buenos Aires e da là a Mendossa illas Andas.

Che temperaturas d'eira in Argentina?

In cità d'eira +30 C° e süllas muntognas -30 C°.

Co vaivat cuschinà ill'otezza?

Nus vain tut cun nus ün «Koche-rin» chi va cun benzina e vaivan tut cun nus macaruns, pulenta, ris e schoppas.

Che d'eira tuot aint in vossas buschas?

Üna pruna büschmainta choda per süllas otezzas, büschmainta per as müdar e s-charpas da riserva e lura tuot quai chi vuol per cuschinar: nos «koche» ed ün pa benzina, tests, plats, la roba da mangiar, il sach da durmir – quai laiva ün fich chod – la tenda ed ün pruna roba pitschna.

Funcziunaiva il natel sün quella otezza?

Na sün quella otezza nu vaivan nus ingün contact cul rest dal muond.

Vais gnü problems cul spagnöl?

Na cun quai cha nu savain rumantsch nu d'eira quai uschè mal. Nus vain discurrü rumantsch e talian, uschè es i quai tuot bain.

Co d'eira culla temperatura d'ürant la not?

Dürant la not esa fich fraid, quai vuol dir chi vain fin -30 C° e là d'eira natüralmaing da star aint illa tenda e star a chod.

Laiva quai ün permess per ir sün quista muntogna?

Schi quai faiva dabsögn d'ün permess special. Quista muntogna as rechatta in ün parc naziunal e perquai vuol quai ün permess special.

Haja eir fingià dat morts sün quista muntogna?

Schi id es capità güst cuort avant cha nus eschan stats sül Aconcagua. Là haja dat morts ma quai plütöst perquai chi nun han guardà pro e na causa chi d'eira privlus.

D'eira amo blera glied chi vulai-va eir ir sül Aconcagua?

Insembel cun nus nu d'eira per furtüna uschè blera glied là.

Sün che otezza as rechatta l'ultima chamonna?

L'ultima chamonna es sün 4200 m e da là davent as dorma be amo illa tenda fin sün 7000 m.

Co es quai a durmir sün üna tala otezza?

Quai es uschè cha la prüma jada ch'is dorma sün quella otezza esa ün pa curius i nu's dorma uschè bain e s'ha ün pa mal il cheu ma cul temp s'adüsa landervia.

As bada l'otezza cun chaminar?

I's bada simplamaing chi va plü greiv a trar il flà e chi nu's es bun dad ir uschè svelto sco cun ir sün nossas muntognas.

Esa üna bella vista davent da l'Aconcagua?

Schi, fich üna bella vista. I's vezza fich dalöntschi sün bod tuot il continent.

Es quai oter co la vista davent dal Muttler?

Schi quai es tuot oter. La differenza es cha sül Muttler vezzast fich fich blears muntognas e sül Aconcagua nun esa ingünas o fich pacas muntognas intuorn.

Intervista: Nino Soldano e Lucia Janett

Las plü otas muntognas dals continents

La plü ota muntogna da l'Australia es il Mount Wilhelm cun ün'otezza da 4884 meters sur mar. Il mount Vinson as rechatta ill'Antarctis ed ha ün'otezza da 5140 meters sur mar. L'Elbrus ha ün'otezza da 5642 meters sur mar ed es la plü ota muntogna da l'Europa. Il Kilimandscharo as rechatta in Africa ed ha ün'otezza da 5895 meters sur mar. 6194 meters sur mar es l'otezza dal Mount Mc Kinley e quel es in Alasca.

In America dal süd daja üna muntogna e quella ha ün'otezza da 6960 meters sur mar ed ha nom Aconcagua. In Asia as rechatta il Mount Everest cun ün'otezza da 8848 meters sur mar ed es la plü ota muntogna dal muond.

Lucia e Samira

«Lesen macht gross»

Desch classes da San Murezan fin Ramosch fan part quist on al proget «Lesen macht gross» da l'«Engadiner Post/Posta Ladina». Hoz as po leger la pagina da la 3. fin 5avla classa da Ramosch cul tema «Muntognas fascineschan». Da verer sun las paginas eir sülla pagina d'internet www.engagepost.ch.